

მშობლიური ენა და იაკობ გოგებაშვილი
THE NATIVE LANGUAGE AND IACOB GOGEBASHVILI

მაკა ლაბარტყავა

Maka Labartkava

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი
Arnold Chikobava Institute of Linguistics

საკვანძო სიტყვები: მშობლიური ენა, ეროვნება, განათლება,
ნორმა

Keywords: the native language, nationality, education, norm

იაკობ გოგებაშვილის შესახებ ნიკოლოზ კანდელაკი შენიშნავს: „XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ქართული კულტურის კორიფეების – ილიასა და აკაკის გვერდით იდგა გამოჩენილი ქართველი პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე იაკობ გოგებაშვილი. ფართო მიზნებით, იმედებითა და შემოქმედებით მიიკვლევდა ის მძიმე შრომისა და ბრძოლის გზას და საშვილიშვილოდ ტოვებდა სახელს შთამომავლობის სადიდებლად“ (კანდელაკი, 1990: 53). იაკობის ღვაწლი ქართველი ერის წინაშე მართლაც განუზომელია.

„ენა არსებითი ნიშანია ეროვნებისა“ – წერდა ილია ჭავჭავაძე. ენა და ერი ერთმანეთის გარეშე არ არსებობენ: „ენას არა თუ უდიდესი და უპირველესი მნიშვნელობა აქვს ერის ცხოვრებაში, არამედ ენა თითქმის ყველაფერია. ის ერი არ არის, რომელსაც თავისი საკუთარი ენა არა აქვს... ენა სინონიმია ერისა“ („ივერია“ 1903: 172).

იაკობ გოგებაშვილისთვისაც ერი და ენა განუყოფელია: „ერის განვითარება პირდაპირ დამოკიდებულია ენის განვითარებაზე. თუ ერი ერთ წერტილზეა შეჩერებული, ერის წინ მსვლელობაც მოსპობილია, თუ ენა უკან-უკან მიდის და ლატაკდება, აზროვნებაც ერისა ქვეითდება, უძლურდება, ღარიბდება. სამაგიეროდ, თუ ენა წინ მიდის, დღითი-დღე იფურჩქნება, ვითარდება, მდიდრდება ფორმებით, ერის აზროვნებაც წელში იმართება ძალ-ღონეს იკრეფს, აყვავების ხანა უდგება...“. მას კარგად ჰქონდა გააზრებული, რომ „ახალი ქართული ლიტერატურული ენის დამკვიდრება შინაგანი აუცილებლობით მოითხოვდა, ერთი მხრით, მის უფლებათა თეორიულ დასაბუთებას, მეორე მხრით, ბრძოლას ენის სინამდისათვის და, მესამე მხრით, ახალი სალიტერატურო ქართულის დამკვიდრებისათვის პოზიციურ საქმიანობას უმთავრესად სიტყვაკაზმული მწერლობის გზით“ (ძიძიგური, 1990: 97), რაც ილიასთან და აკაკისთან ერთად იაკობმაც მოახერხა და ქართული საერთო-სახალხო ენის ტრადიციების დამამშვენებლად იქცა.

გოგებაშვილს მიაჩნდა, რომ ახალი ქართული ლიტერატურული ენის დამკვიდრებისათვის აუცილებელი წინაპირობაა: ქართული ენის შინაგანი კანონზომიერების გათვალისწინება, ერთიანი ენის შექმნის საჭიროება, ლიტერატურული ენის ხალხურობა და არქაული ენობრივი მოვლენების უკუგდება.

იაკობის მიერ შექმნილი წიგნები: „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი“, „დედა-ენა“, „ბუნების კარი“... მშობლიური ენის გამდიდრება-განვითარების თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა. ზემოთ დასახელებულ უკვდავ სახელმძღვანელოებში გადაშლილია ქართული ენა მთელი თავისი მრავალფეროვნებითა და მომხიბლაობით. შოთა ძიძიგურის აზრით, „მან თავის სახელმძღვანელოებს ენციკლოპედიური ხასიათი მისცა, მოზარდი თაობა ამ წიგნებით ეცნობოდა ბუნებისმეტყველებას, მშობლიური ქვეყნის გეოგრაფიას, ისტორიას, ლიტერატურას, ეთნოგრაფიას“ (კანდელაკი, 1990: 81).

არნ. ჩიქობავა შენიშნავს, რომ „მძიმე წლებში იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენა“ და „ბუნების კარი“ ქართული ენის ბურჯი იყო და სახალხო განათლების ფარ-ხმალს წარმოადგენდა“.

იაკობ გოგებაშვილს სწამდა, რომ ნაციონალური ძალის საძირკველი (პირველი ბურჯი) არის: „ტერიტორია, მიწა-წყალი, მამული, სამშობლო...“

მეორე ბურჯი ერის აღორძინებისათვის გახლავთ სამშობლო ენა. მესამე ბურჯი ერის წარმატებისა გახლავთ სკოლა.

მეოთხე ბურჯი ერის წარმატებისა არის ეკლესია.

იაკობის მიერ ენის როლის ამგვარი წარმოჩენა ფაქტობრივ მოწოდებაა ქართული ენის სინმინდის დაცვისა, ქართული ენის უფლებების აღდგენისა; ქართული სალიტერატურო ენის წინააღმდეგ მიმართული ყოველივე ქმედების აღკვეთისაკენ. ესაა ფაქტობრივი საფუძველი ერთიანი სალიტერატურო ქართული ენის დამკვიდრებისა“ (გოგოლაშვილი, 2013 :65).

„სიკვდილის გზას ადგია ყოველი ენა, რომელიც გამეფებული არ არის ოჯახსა და სკოლაში... იზრდება, ძალით და ღონით ივსება ყოველი ენა, რომელიც მეფობს ოჯახსა და სკოლაში“ (გოგებაშვილი, 1955: 89). იაკობი ყველაფერს აკეთებს ეროვნული სკოლის საკეთილდღეოდ... ცნობილი პედაგოგი ქართული საერთო-სახალხო ენის ნორმებს ნერგავდა ახალ თაობაში, სკოლის საშუალებით ხელს უწყობდა ახალი ქართული ლიტერატურული ენის, გრამატიკული წყობისა და ლექსიკური შემადგენლობის შეთვისებას და შესისხლხორცებას საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში და მოსახლეობის ფართო ფენებში. იაკობის აზრით, მშობლიური ენის

შესწავლა „ბავშვს აკავშირებს მთელი ერის სულთან და გულთან, მის ხანგრძლივ ისტორიულ ცხოვრებასთან და ავსებს მას სულიერის ღონით და მხნეობით“ (კანდელაკი, 1990: 91).

იაკობ გოგებაშვილი – „ნარსულის შვილი, ანმყოს აღმზრდელი და მომავლის გადია“, მთელი თავისი ცხოვრებითა და შემოქმედებით „ეროვნების ბურჯი“ – მშობლიური ქართული ენის დიდი მოამაგე და დამცველია...

ლიტერატურა:

გოგებაშვილი, ი. (1955). თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, IV. თბილისი: „თსუ გამომცემლობა“.

გოგოლაშვილი, გ. (2013). ქართული სალიტერატურო ენა, ნარკვევები. თბილისი: „თსუ გამომცემლობა“.

გოგოლაშვილი, გ. (2018). „დედაენა“ კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული ძეგლი. თბილისი: „დედაენა“.

კანდელაკი, ნ. (1990). იაკობ გოგებაშვილი, იაკობის სამრეკლო. თბილისი: „განათლება“.

ლეჟავა, ლ. (1989). ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ნორმალიზაციის ისტორიიდან, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, IX. თბილისი: „თსუ გამომცემლობა“.

ძიძიგური, შ. (1990). იაკობ გოგებაშვილი და ქართული ენა. თბილისი: „განათლება“.

Nikoloz Kandelaki remarks about Iacob Gogebashvili: “In the second half of the 19th century, a prominent Georgian teacher and public figure, Iacob Gogebashvili stood next to the leading figures of Georgian culture - Ilia and Akaki. With the help of great goals, hopes, and creativity, he paved the way of hard work and struggles and left a glorious name for his descendants” (Kandelaki, 1990: 53). Iacob’s deeds for the Georgian nation are truly immeasurable.

“Language is an essential sign of nationality” - wrote Ilia Chavchavadze. Language and nation do not exist without each other: “Language is not only the greatest and most important thing in the life of a nation, but it is

almost everything. A nation that does not have its own language is not a nation... A language is synonymous with a nation” (Iveria, 1903: 172).

For Iacob Gogebashvili, a nation and a language are inseparable: “The development of a nation directly depends on the development of a language. If a nation is stuck in one spot, it does not move forward and if the language goes backwards and becomes poorer, the thinking of the nation also decreases, it becomes weaker and poorer. If the language moves forward, it blossoms day by day, develops, enriches itself with forms, the thinking of the nation strengthens, the age of its prosperity comes”. He was well aware that “the establishment of the new Georgian literary language required, on the one hand, the theoretical substantiation of its rights and, on the other hand, the fight for the purity of the language, and using literary works for the establishment of the new literary Georgian” (Dzidziguri, 1990: 97), which Iacob managed to do together with Ilia and Akaki and became the decorator of the traditions of the common Georgian language. Gogebashvili believed that the necessary preconditions for the establishment of the new Georgian literary language were the consideration of the internal regularity of the Georgian language, the need to create a unified language, the popularity of the literary language and the denial of archaic linguistic phenomena.

The books created by Iacob, “The Georgian alphabet and the first reading book”, “The Mother Tongue”, “The Door to Nature”, etc. are of special importance for the enrichment and development of the native language. The Georgian language with all its diversity and charm is immersed in the above-mentioned immortal textbooks. According to Shota Dzidziguri, “he gave his textbooks an encyclopedic nature; the younger generation was acquainted with natural sciences, geography, history, literature, ethnography of their native country with the help of these books” (Dzidziguri, 1990: 81).

Arn. Chikobava notes that “during the difficult years, Iacob Gogebashvili’s “The Mother Tongue” and “The Door to Nature” were the pillars of the Georgian language and the shield of public education”.

Iacob Gogebashvili believed that the foundation of the national power (the first pillar) is: “the territory, the land and water, the homeland...

The second pillar for the revival of the nation is the mother tongue.

The third pillar of the nation’s success is its school.

The fourth pillar of a nation's success is the church.

Such a presentation of the role of a language by Jacob is a call for the protection of the purity of the Georgian language, the restoration of the rights of the Georgian language; the suppression of all actions against the Georgian literary language. This is the basis for the establishment of the unified literary Georgian language "(Gogolashvili, 2013: 65).

"Every language that does not reign in the family and school will die... Every language that reigns in the family and school will grow and get strength" (Iacob, 1955: 89).

Iacob did everything for the benefit of the national school. The famous teacher introduced the norms of the Georgian common language to the new generation, through the school he promoted the assimilation of the new Georgian literary language, grammar and lexical composition in different parts of Georgia and in the general population. According to Iacob, learning the mother tongue "connects the child with the soul and heart of the whole nation, with its long historical life and fills them with spiritual strength" (Dzidziguri, 1990: 91).

Iacob Gogebashvili, "a child of the past, educator of the present and protector of the future", with all his life and works, is "a pillar of the nation", a great supporter and protector of the native Georgian language.

References:

- Dzidziguri, Sh.** (1990). *iak'ob gogebashvili da kartuli ena. tbilisi: ganatleba*. [Iacob Gogebashvili and the Georgian Language. Tbilisi: "Ganatleba"].
- Gogebashvili, I.** (1955). *tkhzulebata sruli k'rebuli at t'omad, IV. tbilisi: „tsu gamomtsemloba*". [The complete collection of works in ten volumes, IV. Tbilisi: TSU Press].
- Gogolashvili, G.** (2013). *kartuli salit'erat'uro ena, nark'vevebi. tbilisi: „tsu gamomtsemloba*". [The Georgian Literary Language, Essays. Tbilisi: TSU Press].
- Gogolashvili, G.** (2018). „dedaena“ k'ult'uruli memk'vidreobis erovnuli dzegli. tbilisi: „dedaena“. [“The Mother Tongue” – A National Monument of the Cultural Heritage. Tbilisi: “The Mother Tongue”].
- Kandelaki, N.** (1990). *iak'ob gogebashvili, iak'obis samrek'lo. tbilisi: ganatleba*". [Iacob Gogebashvili, Iacob's Bell Tower. Tbilisi: "Ganatleba"].

Lezhava, L. (1989). akhali kartuli salit'erat'uro enis normalizatsiis ist'oriidan, kartuli sit'q'vis k'ult'uris sak'itkhebi, IX. tbilisi: „tsu gamomtsemloba“. [From the History of Normalization of the New Georgian Literary Language. Issues of Georgian Speech Culture, IX. Tbilisi: TSU Press].